

Orla Lehmans tale ved en politisk fest i Vejle

Taler

Orla Lehmann
Amtman i Vejle og medlem af
Landstinget

Sted

Vejle

Omstændigheder

Da jeg ikke var Medlem af den grundlovgivende Rigsforsamling, har jeg ikke haft Anledning til i Almindelighed at udtale mig om Grundloven, i hvis Tilblivelse og i hvis Udarbejdelse jeg havde taget virksom Del, eller til udførligen at behandle de vigtige Spørgsmaal, som derved fandt deres Afgjørelse. Derimod har jeg senere ofte haft Lejlighed til dels paa selve Rigsdagen at anstille Betragtninger over flere af disse Forhold — f. Ex. om Landstingets Stilling og Opgave — dels udenfor samme at sige min Mening om Forfatningen og navnlig om den saagodtsom almindelige Stemmeret, hvorpaa den er bygget. Hvorvel denne nemlig mere var Tidens end nogen Enkelts Værk, har jeg dog aldrig ladet mig rokke i den Overbevisning, at den var nødvendig for hos os at skabe et politisk Folk og for at grunde en Statsorden, som kunde have Varighed og virkelig Styrke ved at vække alle i Folket slumrende Kræfter og tage dem i det offentlige Tjeneste. Men netop derfor er det gaaet mig, som det plejer at gaa dem, der have deltaget i en følgerig Udvikling, og som have Bevidsthed om Ansvar, at det snart blev deres Opgave, at forsvare Sagen mere mod dens slette Venner end mod dens aabenbare Fjender. Vel havde jeg aldrig gjort mig nogen Illusion om, at den bratte Overgang fra Enevælden til den folkelige Selvstyrelse vilde kunne undgaa de Rystelser og uhyggelige Fænomener, som ledsage enhver saadan Omvæltning; men jeg nægter ikke, at de fremtraadte hurtigere og i mindre tiltalende Skikkelser, end jeg havde troet, og uheldigvis faldt disse den indre Friheds Bernesygdomme sammen med ydre Forviklinger, som gjorde de største Fordringer til Styrelsens Enhed og klogskab. Derfor har det været den sværeste og utaknemmeligste Del af mit offentlige Liv — men netop derfor vel ikke uden fortjeneste — at jeg med frygtløs Standhaftighed har værget den demokratiske Frihed, for hvilken min Begejstring ikke med Aarene er bleven svagere, mod »den plebejiske Aands onde Instinkter« — at jeg her skal bruge et af de Udtryk, man fra den Kant aldrig har tilgivet mig. For at nu ikke denne side af mit og — jeg tør til føje — min Tids Arbejde her skal savne sit Udtryk, vil jeg sammenarbejde et Par Lejlighedstaler, som jeg i en af denne Kamps heftigste Kriser holdt i Vejle, hvor jeg dengang var Amtmand, og som tilfældigvis ere bevarede. Jeg haaber, at man deri vil finde baade Troskaben mod den demokratiske Frihed og Modstanden mod dens plebejiske Vrængebillede gjort gjældende med al ønskelig Tydelighed.

For Grundloven.

Mine Herrer!

Jeg har i den senere Tid mere end een Gang fundet Anledning til at minde om den store Betydning, som Fællesforfatningen gennem det dansk-slesvigske Rigsraad har ikke blot for Opretholdelsen af det konstitutionelle Grundlag for Statens Styrelse, men fremfor Alt for Bevarelsen af den konstitutionelle Forbindelse mellem Kongeriget og Slesvig. Jeg har mindet derom, fordi Andre

syntes at finde deres Regning ved at bringe det i Glemme. Men dog er jeg glad ved, at det idag er tilfaldet mig at tale om vor gamle gode Grundlov; thi den træder mig imøde med den første Kjærligheds hele Trylleri og taler til mig med Mindets Røst om den uforglemmelige Tid, da det danske Folk vaagnede op af sin lange Dvale. Den fører mig hen til den friske Kilde, hvorfra hele vor senere Udvikling er udsprungen, og lader mig skue ud i en lang Fremtid fuld af Frihed og Hæder.

Kjærligheden spørger ikke om Grunde — den behøver dem ikke. Men skal jeg gjøre Rede for, hvorfor jeg elsker Grundloven, da vil jeg først og fremmest nævne, at det er den, som har hævet os til den høje Værdighed, at være en fri Stats frie Borgere. Skulde jeg tænke mig Muligheden af at vende tilbage under Enevælden, da vilde jeg skamme mig for mig selv og over mig selv, som var jeg bleven til en uselig Træl; thi den, som engang har aanded Frihedens Luft, for ham er den ligesaa uundværlig, som Aandedrættet er det for Livets Bevarelse, og det Hjerte, som engang har følt Frihedens Stolthed, kan ikke slippe den, uden at forlise Agtelsen for sig selv og Glæden over Livet. Denne Frihedsbevidsthedens høje Værdighed er Frihedens ædleste Frugt. Den adler Sjælen og beskytter den mod al Verdens Smuds, den opløfter Sindet og fylder det med Glæde og Kraft; den føder Ansvars Alvor og Ærens aldrig svigtende Kald. Den er Frihedens ædleste Frugt, men ikke dens første Grøde. Derfor lad os ikke forfærdes, om vi stundom møde den Frigivnes graadige Hovmod, hvor vi haabede at finde den Fribaarnes nidkjære Højsind, men lad os søge selv at tilegne os den, og ved den frie Hengivelse under det almene Vel at gjøre os værdige til dens Hæder. Ja, mine venner, lad os elske Friheden, selv med dens Fejl og Farer — elske den som vort Livs bedste Smykke og som vort Fædrelands største Herlighed!

Skal jeg prise den danske Grundlov, da maa jeg prise den for den folkelige Aand, hvorfra den er oprunden, og som den maa føde af sig, om ikke strax, saa dog i Tidernes Løb. I Danmark ere ikke blot Alle lige for Loven, men Alle have lige Adgang til Samfundets Goder og til Delagtighed i Statens Styrelse. Jeg siger: lige Adgang, og jeg tilføjer: Enhver efter sin Evne. Dette er rigtignok en Selvfølge; men det er dog bedst udtrykkeligen at tilføje det, siden der findes dem, som helst vilde springe det over. Men Lighedens Væsen er ikke at udslette de Forskjelligheder, som Gud har nedlagt i Menneskenes Natur og i deres Skæbne; — det vilde være umuligt, og om det var muligt, vilde det være den største Ulykke. Lighedens Opgave er ikke at drage ned, hvad der staar højt, men at løfte op, hvad der staar lavt, — ikke at berøve Arbejdet sin Løn og Fortjenesten sin

Krone, men tvertimod at anspore alle gode Kræfter til frejdig og dygtig Udvikling, fordi Vejen til Rigdom og Velvære, til Ære og Magt er aaben for Alle. Det har den danske Grundlov gjort, og vi tør derfor haabe, at den vil paatrykke hele Folket sin Aands Lignelse, saa at det bliver et dygtigt Folk, fuldt af Selvfølelse uden Hovmod og Fremadstræben uden Misundelse. I denne Ligheds Aand ligger tillige Spiren til den Broderlighed, som skal samle alle Fædrelandets Sønner i een stor Folkefamilie, hvori Enhver bar sin berettigede og sikkrede Stilling, om end forskjellig efter Enhvers Evne og Held, men hvori det Alle Forenende er en stærk og frugtbar Samfundsbevidsthed. Derfor gives der ikke Noget, som strider mere mod Grundlovens Aand, end naar Frihedens Slegfredbørn hos os søge at opægge Standsegoismen, for derpaa at grunde en uberettiget Magt. Dette bliver ikke folkeligt derved, at det nu er Bønder, ligesom i gamle Dage Adelen, som udgive sig for hele Folket. Nej, efter Grundloven gives der i politisk Henseende kun een Stand, og det er den, at være dansk Statsborger, og hvem der endnu er stavnsbunden i Anskuelse og Følelse, hvis Grunde hvile i en forbigangen Tids Forhold, han har ikke fattet den folkelige Lighedens og Broderlighedens Aand, som er Sjælen i vor Grundlov.

Og hvor store Beviser har Grundloven ikke alt givet paa, hvilken Styrke det giver et Folk, naar alle dets Kræfter tages i Beslag og udvikles til en gennem Kampen hærdet Villie? Det saa' vi jo, da den alt i sin Barndom formaaede at nedslaa baade Oprøret og Reaktionen, lig hin Oldtidens Helt, om hvem Sagnet fortæller, at han alt i sin Vugge kvalte to Slinger, som vare udsendte til hans Fordærv. Og hvor mange Forbedringer i vore Love og offentlige Indretninger, hvor mange nyttige og kostbare Foretagender, hvilken Orden og Velstand i den hele Stathusholdning skyldes ikke den ved Grundloven indførte Styrelse? Det vilde ikke være vanskeligt at paapege Misgreb; men nogen egentlig Uretfærdighed skal man ikke kunne paavise. Der er fremkommet mange uforstandige og ikke faa forkastelige Bestræbelser; men det Rette har næsten altid sejret. Tage vi det Alt i Alt, saa vil man i vor Historie ikke kunne finde noget, eller ialt fald kun meget faa og korte Tidspunkter, som i Fremgang og lovende Udvikling kunne sættes ved siden af den Periode, hvori Grundloven har hersket. Derfor er der ikke Grund til at mistvivle; thi hvad der er sagt om Trykkefriheden, at den selv læger de Saar, den slaar, det gjælder om al Frihed: det er kun ved dens Brug og selv ved dens Misbrug, at et Folk kan opdrages til dens rette Brug.

Men er der ikke Grund til at mistvivle, saa er det dog heller ikke tilladt at lukke

Øjnene for de stygge Syn, vor konstitutionelle Historie har frembudt, eller for de Farer, som true, hvis ikke alle hæderlige og forstandige Frihedens Venner forene sig til dens Forsvar. Vi staa ikke længer ved Begyndelsen, da Fremtiden viser sig i et dæmrende Rosenskær, men vi ere vandrede et godt Stykke henad Vejen, og vi ere vejrslagne af mange alvorlige Erfaringer. Det er sandt, at der ikke kan rejses nogen ret alvorlig Anke mod den danske Rigsdag; men det vilde ikke have været sandt, hvis de Anskuelse og Lyster havde havt Magten, som nu synes i Begreb med at tilrive sig den. Det er sandt, at Folkerepræsentationen har raadet over mange fortrinlige Kræfter og har udført udmærkede Arbejder; men det er ogsaa sandt, at raa Uvidenhed og slette Lidenskaber have fundet Vejen til den Helligdom, hvor kun Aandens Kaldelse skulde raade og højsindet Fædrelandskjærlighed skulde løfte Frihedens og Ærens Banner — ja, det er endog sandt, at Folk, til hvem ingen forstandig Mand vilde betro sig i sine egne smaa Anliggender, have udøvet stor Indflydelse der, hvor Rigets højeste og dyrebareste Interesser skulde finde deres Afgjørelse. Derfor har man kun Lov til at fremhæve Lyssiderne ved vore Tilstande, naar man har Mod til tillige at paapege de mørke Slagskygger, Virkeligheden har kastet ind over dem. Det er dog kun Sandheden, der tilsidst baader os Alle, og jeg har Ret til at udtale den, fordi jeg har elsket Danmarks Frihed, for inden den fødtes til Dagens Lys.

Kan det nu ikke med Sandhed siges, at Rigsdagen er, hvad den burde være — en Samling af Danmarks bedste Mænd; maa det endog indrømmes, at uværdige Grunde have bragt mere end een uværdig Person til den Ære, at have Sæde i et hæderligt og oplyst Folks Parlament, saa tor vi ikke slaa os til Ro ved den magelige Trøst, at et Folk kun gjennem Frihedens Misbrug kan opdrages til Frihedens rette Brug. Det er de frie Forfatningers inderste Væsen, at hver Mand er medansvarlig for Landets Skæbne, medansvarlig da ogsaa for Folkerepræsentationens Beskaffenhed. Er denne ikke tilfredsstillende, da er Enhver medskyldig deri, som har undladt at benytte sin Valgret, eller som har forsømt at gjøre sit Yderste, for at fremkalde de bedst mulige Valg — medskyldig er navnlig Enhver, som af Ligegyldighed eller Forsagthed har nægtet Vælgerne sin Tjeneste, uagtet han kunde have opnaaet Valg, uden at fortrænge en Bedre. Lad os derfor kun gaa irette med Rigsdagen; thi — jeg gjentager det — Sandhed er det, som baader Alle bedst. Men lad os fremfor alt gaa i Rette med os selv og mindes, at enhver Berettigelse tillige paalægger en Forpligtelse, og at, naar Grundloven har kaldet Alle til Rigets Tjeneste, da er dette Kald især udgaaet til de Udvalgte, som alt ere, hvad de Andre først efterhaanden kunne blive, skikkede til at deltage i den folkelige Selvstyrelse.

Derfor bør man ikke kaste Skylden paa Grundloven for hvad der kan være ydmygende for Nutiden, faretruende for Fremtiden. Da Danmark i 1848 udførte det dristige Vovestykke, at overdrage Magten til det hele Folk, da var det ikke for at lægge Statsstyrelsen i den uoplyste Almues Haand, og endnu mindre for at udlevere den til nogle egennyttige og snedige Demagoger. Det er de Begavede, de Dannede og de Formuende, som i ethvert civiliseret Samfund have Overvægten i de offentlige Anliggendes Bestyrelse, og Alt, hvad Ligheden kan fordre og kan yde, det er at gjøre det muligt let for enhver Begavelse at erhverve sig Dannelse og Formuenhed og dermed Anseelse og Indflydelse. Men naar Grundloven overlod det til hele Folket og altsaa væsentlig til Almuen at bestemme, til hvem det vilde betro sig, saa tog man derved i Betragtning, at der gives mange Slags Begavelser, at Dannelse kan erhverves ad forskjellige Veje, og at Formuenhed er et meget relativt Begreb. Men fremfor Alt vilde man derved gjøre det til en politisk Nødvendighed for den oplyste og besiddende Middelstand at vinde Almuens Hengivenhed og Tillid ved en agtelsesfuld og kjærlig omhu for dens Vel. Det er for denne Pris, men ogsaa kun for denne, at Aand og Indsigt og Rigdom ogsaa under en demokratisk Forfatning kunne bevare deres berettigede Overvægt, hvis Nødvendighed og Nytte Folkets sunde Sands nok vil erkjende, naar ikke Almuens fra Fortiden nedarvede Mistænksomhed og Misundelsenæres og ægges ved de højere Samfundsklassers Hovmod og Herskesyge. Grundloven har ikke gjort dem til Almuens Slaver, men den har paalagt dem et nyt Vilkaar for at bevare deres gamle Indflydelse — et Vilkaar, som i sit Væsen kun er et Udtryk for Humanitetens og Kristendommens ædleste Lærdomme.

Grundloven leve!

Kilde

Carl Ploug: 1873. Orla Lehmanns efterladte skrifter. Bd. 4. København: Gyldendal.

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Festtale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/orla-lehmans-tale-ved-en-politisk-fest-i-vejle>